

Laodicea - Tawa Yupay Nisiraq

Pachak Hina Willakuykuna

Jeff Pippenger

2023-09-01

Imataq niq riqsichirqani, Stephen Haskell ichaqa mana rikurqanichu, ichaqa paymi chayta takyachirqan chay chiqaqkunata reqsiywan, mayqenkunam kay chiqaqta sut'inchanku, chayqa kaymi: ñawpaq Israelpa tukukuynin historiapi, chaylla pachapin qallarimupas musuq Israelpa qallariynin, hinaspa iskayninku hukllaña historiapaq pacha patapi tinkunakunku. Cristo askha runakunawan pactota huk semanapaq takyachishaqtin (iskay waranqa pichqa pachak iskay chunka p'unchawkuna), ñawpaq Israelqa Laodiceapa experiencianpi kawsasharqan, Señorpa siminmanta wijch'uykusqa kaypa qayllanpiña. Chaylla pachapin musuq Israelqa Éfesopa experiencianpi kawsasharqan. Ñawpaq Israelpa Laodicean ch'iqichisqa kasharqan, musuq Israelpa Éfesonqa huñusqa kasharqan, chay kikin historiapi llataq.

Arí, “arími” nispa tapukuchkanki chayqa, yachanimi Cristo Daniel qhelqap isqon ñiqin t'aqapi nisqa rimanata hunt'aspa pactota takyachisqan semanapi, paypa bautizakusqanwan qallarispas Esteban rumiwan maqasqa wañuchisqa tukukuykama chay semanaka mana cheqaq 2,520 punchawkuna kasqanta; ichaqa profetapiqa ancha cheqaqmi karqa, imaraykuchus profetapiqa huk wataqa 360 punchawkuna kikinmi. 360 punchawkuna qanchiswan mirachisqaqa 2,520 punchawkuna kan, chay profetap semanap “wañusqa chawpin” nisqaqa cruzmi. Profetapiqa Cristo cruzta churarqa, 2,520 punchawkuna profetap pacha chawpipi, chhaynata rikuchispa Levitico iskay chunka suqtayuqpi nisqa “qanchis kuti” nisqaqa Cristoq cruzninwan takyachisqa, sayasqa kasqanta. Mana qaqla kawsaychu chay Sister White yachachisqan hina, Habacucpa iskayninllataq sagrado tablankuna; 1843 watap hinaspa 1850 watap chartninkunaqa 2,520 watayuq profeciata charta chawpipi churanku, hinallataq iskaynin chartakunapas chay rikuchiyqaq wañusqa chawpipi cruzta churanku.

Bibliyaqa kachkan llapan kamachikuykunata runakuna yachanankupaqmi, kay kawsaypaqpas hamuq kawsaypaqpas allinta wakichisqa kananpaq. Chay kamachikuykunataqa llapallanmi entiendenman. Manam pipas kanchu, yachachisqanta chaninchaypaq munayniyuq kaspas, Bibliamanta huk pasajeta ñawirispalla mana imallapas yanapakuq yuyayta chaskinqa. Ichaqa Bibliapa aswan ancha chanin yachachisqanka manam pisi kuti utaq t'aqasqa yachayllawanqa tarisqachu. Hatun cheqaq kayninpa llapan sistemaqa manam usqhaylla utaq mana allin yuyaywan ñawiriq runapa reqsisqanpaq hina rikuchisqachu. Achka qhapaq kayninkunaqa hawaman rikuchikuq patamanta aswan ukhumanmi pakasqa kachkan, chaykunataqa allinta mask'aspa, mana sayk'uspa tukuy p'unchay kallpachakuspa rurasqallawanmi tarikun. Chay cheqaq kaykuna, hatun llapanta hunt'achikunaqa, mask'asqa hukllachasqa kananmi, “kaypi pisi, chaypipas pisi.” Isaías 28:10.

“Chayna allinta maskhasqa hinaspa huñusqa kaqtinkuqa, huknin hukninwan sumaqta tupachisqa kasqankuta tarisunchik. Sapa Evangelioqa wakinkunapa hunt'asqanmi, sapa

profeciaqa huk profeciapa sut'inchasqanmi, sapa cheqaq yachachiyqa huk cheqaq yachachiy mast'arikuyinmi. Judiokunapa kamachiyninpi rikuchisqa lantanakunapa Evangeliowan sut'ichasqa kanku. Diospa siminpi sapa kamachiyqa mayninpi kachkan, sapa ruwaypas imapaq kasqanmi kachkan. Hunt'asqa sayarichisqa kay ruwasqaqa, yuyaychasqanpi hinaspa rurayninpi, Ruraqninmanta testimoniota apamun. Kayhina sayarichisqaqa mana ima yuyayllapas, mana aswanqa Wiñaypaqpa yuyayninllachu, hamuqta yuyaymanayta utaq rurayta atisqan.” Education, 123.

Qanchis iglesiakunapa sapa hukninmi Milleritakunapa historiapi, chaymanta ñuqanchikpa historiaykupipas kutikachisqa kasqan kamachiywan kуска, wakin ancha importante kamachiyta ñawpaq Adventismopas reqsisqa karqan. Chay kamachiyqa rikuchin, sapaq historiapa “ukhupi” hinaspa “hawanpi” profetico siq'ikuna Santo Espíritu-pa cheqaq kayta yachachinampaq apaykachisqa kasqanta. Millerqa kayta reqsirqa hinaspa chiqapta yachachirqa. Payqa allinta yachachirqa, Apocalipsispi qanchis sellokuna iglesiakunawan kуска puriq, huk kikin historiata rikuchisqankuta; ichaqa chay kуска rikuchiypi sellokunaqa hawanpi kaq cheqaq kayta, iglesiakunataq ukhunpi kaq cheqaq kayta, kikin historiamanta rikuchinku. Uriah Smithpas kay kamachiyta rimarin, hinaspa “ukhupi” hinaspa “hawanpi” nisqa simikunata apaykachin; chaymi ñuqamanqa iskay kуска siq'ikuna nisqanta aswan allin willayta atisqa hina rikurin.

“Sellokunaqakunataqa reqsichiwanichik Apocalipsis qillqap 4, 5, hinaspa 6 capítulo-ninkunapi. Kay sellokuna ukhupi rikuchisqa escenakunaqa rikurichisqa kachkan Apocalipsis 6-pi, hinaspa Apocalipsis 8-pa ñawpaq versículonpi. Sutin chaytaqmi qhawachin iglesiwan tupaq llapa ruwaykunata, kay dispensaq qallariyninmanta Cristo hamunankama.”

“Qanchis iglesiakunaqa iglesiapa ukhupi historianta rikuchiptinku, qanchis sellokunaqa hawapi historiapi hatun pasasqakunata rikuchimun.” Uriah Smith, The Biblical Institute, 253.

Kunanqa qallarinqa qanchis iglesiakunata yuyayman churayta. Ancha allinmi reqsiyqa, ñawpaq iskay iglesiakuna, hinaspaq yapamanta kinsa kaqwan tawa kaq iglesiakunapas, huk “imataq imantaq” nisqa tupanakuywan kasqankuta, chayrayku kuskallapi qhawasqa kananpaq kasqankuta. Esmirnaqa chay iglesiam, Roma llaqtamanta qatiykachasqa runakunata rikch'achiq; Efesotaq chay iglesiam karqa, allin willakuyta tukuy pachaman apaq.

Antioquía llaqtapim discipulokunaqa ñawpaq kutitaqa “cristianokuna” nisqaña karqanku. Chay sutiqa paykunaman qosqa karqan, imaraykuchus Cristoqa paykunaq willakuyninpi, yachachikuyninpi, rimayninkupipis aswan hatun tema karqan. Sapa kutim paykunaqa Kay pachapi paypa ministerion p'unchayninkupi imakuna pasasqanmanta yuyarispalla willakurqanku, maypichus discipulonkunata paypa kikin kayninwan saminchasqa karqanku. Mana saykuspa paykunaqa paypa yachachisqankunapi, hampiy milagronkunapipis unayta rimanakurqanku. Chukchuklla siminkuwan, waqay ñawinkuwanmi rimarqanku huertapi nanay llaquiyinmanta, traicionasqa kasqanmanta, juzgasqa kasqanmanta, wañuchisqa kasqanmanta, chay hina enemigonkunapa payman churakusqan p'enqaykunata, ñak'ariykunatapas imayna muchuywan, huch'uy sunqu kaywan awantakusqanmanta, hinallataq Dios hina khuyapayakuyninwan qatipaqninkunapaq mañakusqanmanta. Kawsarimusqan, hanaq pacha-man wicharisqan, hinallataq urmasqa runapaq allin chaskiq hina hanaq pachapi

ruwasqanmantaqa paykuna kusionqallaña unayta rimanakurqanku. Allinmi karqan mana iniqukunaqa paykunata “cristianokuna” nispa sutichanankupaq, imaraykuchus Cristo-ta willakurqanku, paynintakama Diosman mañakuykunatapas aparqanku.

Diosmi paykunaman “cristiano” sutita qorqan. Kayqa qhapaq sutim, Cristowan hukllachasqakuna llapaman qosqa. Kay sutimantam qhipamanta Santiago qelqarqan: “¿Manachu qhapaq runakuna qankunata ñak’arichisunkichik, hinaspata juzgakunaq t’iqsiñanman aysasunkichik? ¿Manachu paykuna mana allin simiwan rimanku chay sumaq sutimanta, mayqenwan qankuna waqyachisqa kankichik?” Santiago 2:6, 7. Hinaspata Pedro nisqa: “Sichus pipas cristiano hina ñak’arikonman, ama p’enqakuchunchu; aswanqa kayrayku Diosta hatunchachuchun.” “Sichus Cristoq sutirayku k’amisqa kankichik chayqa kusionqas kankichik; imaraykuchus gloriaq Espíritu-nin Diospa Espiritunwan kуска qankunapi samakun.” 1 Pedro 4:16, 14. Hechos de los Apóstoles, 157.

Iglesia Éfeso nisqaqa uñacht’arqan ñawpaq iglesia-ta, chaymi kawsarqan “Cristo Jesúsipi Diosman hina” nisqaman hina, chayqa huk “causa” kashan, mayqinchus wiñaypaq huk “efecto”-ta paqarichin.

Arí, Cristo Jesúsipi Diosta manchakuspa kawsayta munanqankunapas llapanquq persecutasqa kanqaku. 2 Timoteo 3:12.

Éfeso iglesiapa Diosman hina kawsasqanmi Esmirna iglesiata rikch’achispa qatiykachakuyta apamurqa. Iskay iglesiakunaqa huk kaqninpas huk kaqninmanta llusqinpas hina tinkisqa kashanku, chaymanta llusqi kaqqa ñawpaqta huk kaqninwan ñawpaqchasqa kananm tiyan. Domingo ley krizispa qatiykachakuyninqa hermana White nisqanman hina “ñawpaq pacha Diosman hina kawsay” rikurichisqanmantam hatarichisqa. Chay Diosman hina kawsayqa ñawpaq, icha “primitivo”, historiasikunapi rikuchisqam karqa.

“Yuyaychasqa iniywan hinaspa Diosta manchakuywanpas achka ñawpaqman urmay kasqankuta mana qhawaspapa, kay iglesiakunapiqa kashanmi Cristopa cheqaq qatikuqkuna. Manaraq Diospa taripay juicioykuna kay pachaman chayamuchkaptinqa, Señorpa llaqtan ukhupiqa rikurinqa ñawpa apostolkunap p’unchayninkunamanta kaykama mana hayk’aq rikusqa hina ñawpa kaq allin Diosta manchakuyta musuqmanta kawsarichiy. Diospa Espiritunwan atiyinpas churakusqa hina uraykamunqa Wawankunaman. Chay pachapiqa achkakunan rakikunqaku chay iglesiakunamanta, maypichus kay pachapa munakuyninqa Diosman hinaspa Paypa siminman munakuyta rantinchasqa. Achkakuna, kamachiqkuna hinaspa runakunapas, kusikuywan chaskinqaku chay hatun cheqaqkuna, mayqenkunatachus Dios kay p’unchaykunapi willakuchin Señorpa iskay kutimuynta suyaypaq huk llaqtata wakichinapaq. Almakunapa awqanchikqa munanmi kay llamk’ayta hark’ayta; hinaspa manaraq chay hina kuyuy paqarinan pacha chayamuktinqa, llullakuq rikch’ayninta yaykuchispa hark’ayta kallpanman churakunqa. Chay iglesiakunapi, mayqenkunatachus payqa llullachikuq atiyinman urmachiyta atinqa, rikurichinqa hina Diospa sapallan bendicionnin uraykamuqta; sut’inchasqa kanqa hatun religionpi munaychasqa sonqochakuy hina yuyasqa ima. Achka runakuna kusionqallamanta hatarinqaku, Dios paykunapaq musphayhina llamk’ashasqanta nispa, ichaqa llamk’ayqa huk espíritupa kasqanmi. Religionpa p’achallanwanmi Satanásqa maskhanqa Cristiankunapa kay pachapi kaq llaqtanman atiyinta

astawan mast'arichiyta." The Great Controversy, 464.

"Qhipa p'unchaykunaq" Chawpi Tuta waqyayqa, kay qillqasqapi reqsisqa "ñawpaq Diosman yupaychay" kawsariymi. Kayqa huk kuyuyupi rikuriq kawsariy, manam huk iglesiapichu. Panin Whiteqa, chay kawsariyta nispa sut'inchananpaq apamun "apostolkunaq tiempokunaq" historianta, chaymi Efeso iglesiapi rikuchisqa. Chay kawsariyqa "qatiykachayta" paqarichinqa.

"Achka runakunaqa wichq'asqa kanqaku, achka runakunaqa llaqtakunamanta hinaspa hatun llaqtakunamantapas kawsayninkuta qespichiyta munaspa ayqekunku, hinaspa achka runakunaqa cheqaq kayta amachaspa sayasqankurayku Cristopa sutimpi wañuchisqa testigokuna kanqaku." Selected Messages, book 3, 397.

"Cristopa kay pachapi kawsaynin" nisqa qatiq pasajepi rikuchin Efesopi iglesiapa qallariyninta, ichaqa hinallataq kay pachapa tukukuyninpi Laodicea Adventismopa historiantapas unancharin.

"Juzgakuyqa qhipaman kutichisqa kachkan, chaymanta cheq kayqa karullapi sayachkan; cheqaq kayqa ñanpi urmaqtin, allin kuskachasqa kayqa mana yaykuyta atinchu. Arí, cheqaq kayqa chinkapun; hinaspa mana allinmanta karunchakuq runaqa pay kikinmi apaykachasqa rikukun." Isaiás 59:14, 15. Kayqa Cristoq kay pachapi kawsayninpi hunt'akusqa karqan. Payqa Diospa kamachikuyninkunaman cheqapuni kasukuspa, runakunaq tradiciónninkunata hinaspa mañakuyninkunata, paykuna chaykunata rantinpi hatunchasqankurayku, saqirqan. Chayrayku payqa cheqnisqa hinaspa qatiykachasqa karqan. Kay historiata yapamanta kutichinku." Cristoq Yachachisqan Yuyaychasqakuna, 170.

Éfeso nisqapi rikuchisqa experienciam, Laodicea nisqapi experienciaman kуска pachallapi pasakunku. Arí, huch'uy-huch'uy rimaywan hap'ipakuy judíokunaqa ñawpa Israelpa Laodicea runankuna karqanku, Cristotaq, disipulonkuna ima, kunan pacha Israelpa Éfeso runankuna karqanku. Juan Bautistaqa Éfeso iglesiata qallariychirqa, paytaqmi "qhipa p'unchaykuna" iglesiata rikuchin, chay iglesiataqmi Laodicea runakuna, judíokuna kanku nispa sutichakunku, ichaqa mana judíokunachu kasper, sayachinku.

"Juan Bautistapa ruwasqan llamk'ayqa, hinaspa qhipa p'unchaykunapi Eliaspaspirítunwan atipayninwan llusqsimuqkunaq runakunata mana kuyukuyninkumanta rikch'arichinankupa ruwasqan llamk'aypas, achka kaqkunapi chayllam. Paypa llamk'ayninqa kay pachapi ruwakunan llamk'aypa rikch'ayninmi. Cristoqa iskay kuti hamunanmi kay pachata chiqap kaywan juzganapaq. Diospa kachaqninkuna, kay pachaman qusqan qhipa amonestación willakuyta apaqkunaqa, Cristopa iskay hamuyninpaq ñanta waqaychanankum, imaynatachus Juanqa ñawpaq hamuyninpaq ñanta waqaycharqa hina. Kay wakichiy llamk'aypiqa, 'sapa wayq'u hatunchasqa kanqa, sapa urqupas uraykachasqa kanqa; q'iwisqa ñankunapas chiqanchasqa kanqa, ch'aki ch'aki kaqkunapas pampachasqa kanqa', imaraykuchus historiapas yapamantan kawsarinqa, hinaspa huk kutitawan 'Señorpa k'anchayninqa rikuchisqa kanqa, llaqa aychallapas kuskata rikuspan; imaraykuchus Señorpa simin rimarqa.'" Southern Watchman, March 21, 1905.

Éfesoqa "causa" nisqa, Esmirnaqa "efecto" nisqam. Pérgamo hinallataq Tiátiraqa causa-efecto nisqa tinkuyninta rikuchkanku. Pérgamoqa arreglo ruraq iglesiam, cristianismota waqllichirqa

paganismowan huñuspa. Cristiano iglesiaqa urmarqan maypachachus chaskirqan kay yuyayta: paganismoq ídolo yupaychayninqa linderon ukhupi kuskalla tiyakuyta atinqa nisqanta. Emperador Constantinoqa chay arreglo ruraq historiapa unanchanmi karqan, profético ruyninri karqan cheqaq cristianismoq sapanmanta witikuyta paqarichiy, papado sut'inchasqa kananmanta ñawpaqta.

Ama pipas ama llullachisunkichik imaymana ñanwanpas; chay p'unchayqa manam hamunqachu, ñawpaqta huk hatun qhipaman kutiy, sapaqchasqa saqisqaqa mana kanman chaykama, hinaspa huchayoq runaqa rikuchisqa kanan, chinkaypa churin; paymi Dios sutiyoq llapa ima patapi, otaq yupaychasqa llapa imapa patanman sayarispán, kikinta hatunchan; chhaynaqa Dios hina Diospa templonpi tiyaykuspan, kikinta rikuchikun Dios kasqanta. ¿Manachu yuyarinkichik, qankunawanraq kaspaymi kaykunata nisqayta? Kunanqa yachankichikñam ima hark'asqanta, paypa p'unchayninpi rikuchisqa kananpaq. Mana allin kaypa pakasqa imayninqa ñam rurashanña; ichaqa kunan hark'achiqmi hark'achkanraq, ñanmantas hurqusqa kanan kama. Chaymantataq chay mana allinqa rikuchisqa kanqa, paytataq Señorqa siminpa samayninwan tukuchinqa, hinaspa hamuyninpa k'anchariyninwan chinkachinqa. 2 Tesalonicenses 2:3–8.

Iglesia Pergamopi karqanmi “causa” karqa, Thyatirataq “efecto” karqa. Profeta Danielqa achka kutinmi rikuchin paganismpa historianta, imayna papalismoman tikrariqta, hinallataq chay urmayta, papado sayarichisqa kananpaq ñawpaqta hamuqta, mayqentaq Pablo reqsichirqa, chayqa Daniel chunka hukniyuqpi rimarisqa kachkan.

Chittim llaqtamanta hatun barcokuna paypa contranman hamunqaku; chayrayku llakikapunqa, kutimunqaña, hinaspa santo pacto contra phiñakuywan kanqa: chhaynata ruwanqa; yapamanta kutimuspa, santo pactota saqeqkunawan yuyaychakuyninta ruranqa. Hinallataq soldadokuna paypa favorninpi sayarinqaku, kallpayuq santuario-ta qhellichanqaku, sapa p'unchaw sacrificiota qichunqaku, hinaspa churanqaku ch'inyayta ruraq millay abominacionta. Daniel 11:30–31.

Iglesia de compromiso nisqaqa, papal atiyin historia-man rikurichisqa manaraq kaptin urmaq karqan, Danielqa sut'ita rikuchin “chaykuna” hina, paykunaq “santo pacto”-ta saqeqkuna kasqanta. Pacto-ta saquesqankumanta qhipamanmi, papadoqa, Danielpa “abominación desoladora” nisqanwan rikuchisqa, kay pachapa trono pataman churakusqa karqan. Hermana Whiteqa Daniel chunka hukniyuq capítuloq qhipa soqta versículonkuna-ta reqsichin, kaynata nispá: “Danielpa chunka hukniyuqpi profecíaqa yaqa hunt'asqa tukuyman chayasqaña.” Chay qhipa soqta versículonkunaqa Daniel chunka hukniyuqpa qhipa hunt'ayninmi kanku, payqa yachachinmi chay qhipa versículonkunawan rikuchisqa historiaqa Daniel 11:30–36 nisqawan unanchasqa karqanta, chaymi Pergamo hinallataq Tiatira nisqakunapi rikuchisqa historiaq “causa y efecto”-ninta reqsichin.

“Manañam chinkachinapaq tiempoqa kanchu. Sasachakuy p'unchaykuna ñawpaqninchikpi kashan. Kay pachapa maqanakuy espírituwan kuyurichisqa kashan. Manapis unaymanta, profeciakunapi rimarisqa sasachakuy escenakuna pasaránqa. Danielpa chunka hukniyuq capítulo profecíaqa casi hunt'asqa cumplimentonman chayasqaña. Kay profeciapa hunt'akunanman hina ñawpaqpi pasasqa historiapa achka partenkuna yapamanta repetisqa kanqa.”

“Kimsa chunka kaq versikunapiqa huk atiy nisqamanta rimakun, chayqa ‘versículos 30 nisqamanta 36 kama citaq nisqa.’”

“Kay simikuna, kay simipi willasqasman hina, pasakunqaku.” Manuscript Releases, número 13, 394.

Pergamospaqwan Thyatirapaqwan causa-efecton tinkusqan hinallataq, Ephesuspaqwan Smyrnapaqwan causa-efecton tinkusqankupas “qhupa p’unchaykunapi” kutimun. Hukllachasqa Estados Unidos llaqtapi Protestantekuna idolatríawan allinchasqanku, Pergamos nisqapi rikuchisqa hina—idolatrapaq ñawpaq señalninqa intita yupaychaymi—; hinaspa urmaykuptinku, huchayoq runapaq ñan allichasqa kanqa, huk kutitaq proféticamente rikuchisqa kananpaq. Chay urmay hinaspa papadota tianaman churay kutichisqa kaptinmi, Diosqa chaypacha Ephesuswan rikch’akusqa iglesiatapas hatarichinqa, Danielpaqwan Apocalipsispaqwan willakuyninta kay pachaman apananpaq; hinaspa Smyrnawan rikuchisqa qatiykachaypas kutimunqa.

Ñawpaqtaqa qhawasunchik Apocalipsispi ñawpaq tawa sellokunaqa huk hawa chiqaq yachachiy siqi kasqanta, chay siqitaq ukhu chiqaq yachachiy siqiman kуска purin, chay ukhu siqitaq ñawpaq tawa iglesiakuna rikuchin. Ña nisqa hina, Uriah Smith kayhinata nin:

“Qanchis iglesiakunaqa iglesiapa ukhupi historianta rikuchiptinku, qanchis sellokunaqa hawa historiapi hatun pasaykunata rikuchimun.” Uriah Smith, The Biblical Institute, 253.

Qawachkanmiña ñawpaq tawa iglesiakuna iskay “imayna ruray, chaymanta imayna llusqiy” nisqa tinkuyninkunata rikuchisqankuta, chaykunaqa “qhupa p’unchaykunapi” kutimun. Adventismo pa ñawpaq puriqninkunaman hina, ichaqa aswan allinta Diospa Siminpa atiyinpi sayaspa, iglesiaq chay tawa ukhupi historiankununaqa huk hawapi historiayuq tinkuyta kanan, ñawpaq tawa sellokunawan sut’inchasqa. Ñawpaq kaq sellokuna, iskay kaq sellowan kуска, Efesoq hinaspa Esmirnaq kaqninchikkunapa kikin kasqankunata kutichin; ichaqa yuraq kawalluta apaykachaspa, cristianismo-ta kay pachaman apaykachasqa llamk’ayta rikuchin. Chayqa iglesiaq hawapi llamk’ayninta rikuchin, iskay kaq selloqa puka kawalluwan Esmirnaq yawar pampachakusqanta rikuchin.

Hinaspataq qhawarirqani Cordero huk sellota kicharisqanta, hinaspataq uyarirqani, illapapa qapariynin hina, tawa kawsaqkunamanta hukninpa nispan: “Hamuy, qhawariy,” nisqanta. Hinaspataq qhawarirqani; qhaway, yuraq caballo karqan; chaypi tiyaykuq runaqa flechanwan karqan; huk coronata payman qorqanku; hinaspataq llusqirqa atipaq, astawan atinanpaqpas. Iskay kaq sellota kicharisqanmantataq, uyarirqani iskay kaq kawsaqpa nispan: “Hamuy, qhawariy,” nisqanta. Hinaspataq huk caballo llusqirqa, puka llimp’iyoq; chaypi tiyaykuqman atiy qosqa karqan kay pachamanta thak kayta qichunanpaq, runakuna hukninwan huknin wañuchinakunanpaq; hinaspataq hatun espadata payman qorqanku. Apocalipsis 6:1–4.

Zacarías qillqapi kan wakin pasajes nisqakuna, chaykunaqa chiqanmanta reqsichinku Apocalipsispa ñawpaq tawa sellospi rikuchisqa tawa caballos nisqakunata. Chay pasajeskunamanta hukninpi, chunka capítulopi, Zacarías reqsichin imaynachus qhipa para hich’amusqa kaptin “Judápa oveja qatinta”, Diospa “wasin” kasqanta, tikrasqa kanqa “maqt’a sumaq caballo maqanapi” nisqaman.

Señorman mañakuychik paranata qhipa para pacha chayamunan tiempopi; chayhinapin Señorqa llihipiq phuyuninkunata ruranga, paranataq qusqa, sapankaman chakra ukhupi qhurata. Ídolkunaqa yanqa rimarqanku, adivinokunaqa llullata rikurqanku, llulla musquykunataq willakurqanku; yanqallam sonqochanku; chayraykun ovejakuna hina purirqanku, ñak'arichisqa karqanku, mana michiq kasqanrayku. Michiqkunapa contranpi phiñakuyniyqa rawrarirqan, chivokunataq castigarqani; imaraykuchus ejercitokunapa Señorñinqa watukusqa Judá wasimanta flockanta, guerrapi allin sumaq caballonman hinataq ruwasqa paykunata. Zacarías 10:1–3.

Ellen White nisqaqa kutin-kutinmi riqsichinmi Pentecostés p'unchawpi Espíritu Santopa qichakusqan qhipa para kunan urmamushasqanta rikch'achisqanta. Pentecostés p'unchawpi kay pachapaq ruwasqa llamk'ayqa Éfeso iglesiapi rikuchisqanmi, hinaspa Éfesoqa Esmirnawan rikuchisqa qatiykachasqanta paqarichin, chaytan Juan iskay kaq sellopa “puka caballota” nispa rikuchin. Ñawpaq iskay selloqa ñawpaq iskay iglesiawan kuska purinmi, hinaspa paykunaga “qhipa p'unchawkunata” rikuchin, maypichus qhipa para hich'amushkan.

Profecíaq Espirituqa kimsa kaq sellopa tukukuyninta, tawa kaq sellopa qallariynintawanpas akllanmi, chayhinapin iskayninta huñun (imapas rurasqanrayku chaymanta llusqisqan), chayta ruwaspataq payqa churan p'unchayninpi kaq historiata hinallataq “qhipa p'unchaykuna”pi kaqta.

“Kunan p'unchaykunapipas rikuyta atisunmi chay kikin espíritu, Apocalipsis 6:6–8 nisqapi rikuchisqa kasqanta. Historiam yapamantan kutimunqa. Ima kaq kasqaqqa, wakmanta kashallanqapuni.” Manuscript Releases, volumen 9, 7.

Paní Whitepa sapan kawsay willakuyninpi (1898 watapi qillqasqa), compromiso nisqapa espiritunmi, papado kuti hukmanta hatun kamachiq hina tiyananpaq ñanta waqaychaspa, ñaqam kawsasqa allinta kallpasqa karqa; protestantismopa urmayninmi, 1844 watapa pawkary pacha, ñawpaq angelpa willakuyninta mana chaskisqanmantapacha qallarisqa kaspas, ñaqam (1863 watapi) protestante adventismopa waganman haykuyta qallarisqa karqa.

Pergamopi arriglusqanqa kimsa kaq sellopi “iskay” balanzawanmi rikuchisqa. Tupanapaq iskay balanzaqa mana chiqan tupuyniyok kasqanta ricuchin. Kimsa kaq selloqa tawa kaq sellomanmi pusaykun, chayqa “q'illu q'illu caballo” nisqawanmi, “wañuy” nisqawanmi rikuchisqa; chayhinapin tutayay p'unchaykunapi papadoqa waranqa waranqa runakunata wañuchisqanta ricuchin. “Uku pacha” nisqaqa papadop chay q'illu q'illu caballonta qatipaqmi hamun. Kimsa kaqwan tawa kaq selloq historiankunaqa Pergamopi Thyatirapi iglesiakunap historiankunawan kuskachasqañam purin. Constantinoq arriglusqanqa aswan-aswan ruwasqa llanllaymi karqa; chayraykun arriglu espirituqa hermana Whitepa sapa kawsayninpiña llamk'asharqa, hinallataq Pabloq p'unchayninpi kasqan hina, paymi nirqan “mana allin kaypaq pakasqa misteriomni ñaña llamk'ashan” nispa. Papadopa tiyana pataman huqariyninmanta ñawpaqman kaq urmayqa sapa kuti aswan-aswan wiñaq historiame, chay “historiaqa yapamantan ruwasqa kanan. Imapas karqanqa yapamantataqmi kanqa.”

Hinaspan uywarqani tawa kawsaqkunapa chawpinmanta huk rimayta nispa: Huk tupu triguta huk qollqewan, kimsa tupu cebadataq huk qollqewan; aswantaq amaña ñak'achiychu aceiteta

hinallataq vinota. Pay tawa kaq sellota kichariptintaq, tawa kaq kawsaqpa rimayninta uyarirqani, nispa: Hamuy, qhawariy. Qhawarirqanitaq, hinaspa qhaway, q'illupasña caballom; hinaspa paypa sutinqa, mayqan paypa hawkayninpi tiyashaqpa, wañuy karqa, Hades-taq paywan kуска qatirqan. Hinaspa paykunaman atiy qosqa karqa kay pachapa tawa kaq chikninpi, espadawan wañuchinankupaq, yarqaywan, wañuywan, hinallataq kay pachapa sallqa uywakunawan. Apocalipsis 6:6–8.

James Whiteqa qanchis iglesiakunapi, hinaspa qanchis sellokunapipas huk prophetik mana kaq allin tupayta reqsirqan. Payqa riqsichin imayna munasqa t'aqay kasqanta ñawpaq tawa iglesiakuna chaymanta qhepa kimsa iglesiakunawan, hinaspataq yapamanta, chaylla kikillan rikch'ariyta ñawpaq tawa sellokunapi hinaspa qhepa kimsa sellokunapipas.

“Kunanqa ñapuni qhatiykurqanchik iglesiakunata, sellokunata, hinaspa uywakunata, utaq kawsak kaqkunata, mayk'aqkama tinkunakuspa kikin pacha p'unchaykunata chhaskichisqankukama. Sellokuna qanchisnintam kanku; uywakunaqa tawaqllam. Kaypiqa allinmi reparana, ñawpaq, iskayniyuq, kinsayuy hinaspa tawaqniyuq sello kicharisqankupi, ñawpaq, iskayniyuq, kinsayuy hinaspa tawaqniyuq uywakuna uyarichinku nispa: ‘Hamuy hinaspa qhaway;’ ichaqa pichqayuq, soqtaqniyuq hinaspa qanchisniyuq sellokuna kicharisqankupiq, mana chayhina rimayqa uyarikunchu. Nitaq qhipa kinsa iglesiakuna hinaspa qhipa kinsa sellokunapas tinkunchu, kikin pacha p'unchaykunata chhaskichispa, imaynatachus ñawpaq tawa iglesiakuna hinaspa ñawpaq tawa sellokuna tinkunku hina. Ichaqa, imaynatachus rikuchirqanchikña, iglesiakuna, sellokuna hinaspa uywakunaqa acuerdopi kanku, kikin pacha p'unchaykunata chhaskichispa, casi 1800 watakuna unaykama, kunan pacha kaqman uraykamukama, kay pacha kaqmanta aswan huk kuskan pachak wata qhipallata.” James White, Review and Herald, 12 febrero, 1857.

James White mana yupaychasqachu kay chiqantaqa, kikin rikch'akuynin trompetakunapipas kashanta; ichaqa arí, chayqa kanmi. Ñawpaq tawa trompetakunaqa trompetakunan, ichaqa qhepa kimsa trompetakunaqa kimsa llaquykunan. Ñawpaq tawa trompetakunaqa Diospa taripayninmi pagano Roma contra, wata 321pi Constantino-pa domingo p'unchaw kamachisqanrayku; hinaspa kimsa trompeta llaquykunaqa Islamta rikuchin. Ñawpaq iskay trompeta llaquykunaqa papal Roma contra taripaykunanan karqan, domingo p'unchaw kamachiyta 538pi churasqanrayku; hinaspa kinsa kaq trompeta llaquyqa kay pisi tiempollapi hamuq domingo p'unchaw kamachiy krisispaqmi.

José Batesqa qallarinakuna yachasqankuman hina qhipa kimsa iglesiakunata huk sapa símbolohina llamk'achin, Millerita pacha tiempopi kawsasqa kimsa contemporánea iglesiakunata nispa sut'inchananpaq. Pasajepi llapa énfasis nisqaqa Batesmanta churakusqa karqan.

“Llapan hallp'api, siñurniyqa ninmi; CHAYPI iskay rakiykunaqa kuchusqa kanqaku, wañunqakutaq; ichaqa KIMSAN RAKIYNINMI chaypi qipanqa. Dios ninmi KIMSAN RAKIYNINTA ninaman apaspa, paykunata qollqeta hinallataq allinchaspa pichanqa. Paykunanan payta waqyakonqaku, paytaq uyarinqa. Paymi ninqa: “KAYQA ÑUQAP RUNAYKUNAM”; paykunataq ninqaku: “SEÑORQA ÑUQAP DIOSNIYMI.” Ñawpaq rakiy: SARDIS, sutillapi iglesya utaq Babilonia. Iskay ñiqin rakiy: Laodicea, sutillapi adventista. Kimsan ñiqin rakiy: Philadelphia, kay pachapi Diospa sapan cheqaq iglesyan,

paykunaqa Diospa llaqtanman tikrasqa apasqa kananrayku. Apocalipsis 3:12; Hebreos 12:22–24. Jesuspa sutimpi, yapamanta qamkunata kallpachani Laodicea runakunamanta ayqekunaykichikpaq, Sodoma Gomorra llaqtakunamanta hina. Yachachisqankuqaq llullaqmi, pantachiqmi; hinallataq tukupay mana kutimuy atiyman pusanku. Wañuy! WAÑUY!!* wiñaypaq WAÑUY!!! paykunapa qhepanta hamuspa kachkan. Lotpa warminta yuyariychik.” Joseph Bates, Review and Herald, volumen 1, noviembre 1850.

Miller llaqtapi ñawpaq willakuypi, Sardisqa karqan chay iglesiam, sutiyoq kaspa kawsashasqanta nirqan, ichaqa wañusqañam karqan.

Sardispi iglesiapi angelninman qillqay: Kaykunatan nin Diospa qanchis Espiritunkunata, hinaspa qanchis qoyllurkunata hap’iq: Ruwasqaykikunatan yachani, kawsasqayki sutiyoq kasqaykita, ichaqa wañusqa kanki. Apocalipsis 3:1.

Diospa llaqtanqa sapa kuti sutiyoqmi kan. Éfesoqman Pergamokama historiapi chay sutinga Cristiano nisqa karqan. Papakunapa kamachikuynin pachaspi sutinga ch’inneq wasaq iglesiaq karqan. Ch’aska paqarinqa rikuchisqa qallariymanta, Juan Wycliffe nisqawan, sutinga Protestante karqan. Tukukuypaq pacha chayamusqan 1798 watapiqa, Protestantekunaqa Roma comuniónman kutimuytaña qallarisqankuña karqan. Chay pachasqa huk prueballatañam munarqan, chaywanmi sutinta rimarisqankuta qawachispa, akllasqa iglesia manaña kasqankuta rikuchinankupaq. 1844 watapa pawqar pachaspiqa chay pruebaman chayarqanku, chaywanmi Cristoq pacto sutinta apaq iglesia manaña kasqankuta rikuchirqan. Elíasqa willakuyninqa kay chiqaqmanta huk iskay kaq testigota ancha sut’ita qun. Cheqaq kayninkuta rikuchisqankumantaqa, qallariypiqa Milleritakunapaq sasa karqan Protestantekuna Babiloniapa ususinkuna tukusqankuta reqsiyta. Ichaqa Milleritakuna qhepamanta chayta ruwarqanku hinallataq urmasqa iglesiakunamanta almaskunata llusqimuyta qallarirqanku iskay kaq angelpa willakuynin hunt’akusqanman hina. Chaymantaqa huk pruebayku karqan, chaywanmi Milleritakuna kikinkupa kayninkuta rikuchinankupaq. ¿Paykunaqa Filadelfiakunachu karqanku, icha Laodiceakunachu?

Filadelfiapi kaqkunaqa Cristota Qhapaq Santísimo Lugarman qatiqkanku, chaymanta Millerita kaqkuna chayman mana haykunayta munaspaqa Laodiceapi kaqkunapa characterninta rikuchirqanku. Chhaynapiqa tarinchis Batespa yuyaychakusqan llank’ayninta, kimsa iglesiakunata hukllaña historiapi kawsak contempóraneokuna hina reqsichisqanpaq. Chay historiaqa chunka virgenkunapa parábolanpa profétic estructuranpi hunt’akapun, mayqinmanta inspiración willawanchis qelqampi hina hunt’akusqanta, hinallataq chay hinallataqraq hunt’akunanpaq kasqanta.

“Mateo 25pi chunka sipaskunamanta yachachiyqa Adventistakuna llaqtapa experienciantapas rikuchinmi.” The Great Controversy, 393.

“Sapa kuti chunka sipaskunapa rikch’ayninman kutichisqa kani, pichqankuna yachaysapakunam karqanku, pichqankunataq mana yuyaysapakunachu. Kay rikch’ayqa nisqanman hina hunt’asqam karqan, hunt’asqataq kanqa, imaraykuchus kay p’unchaykunapaq huk sapaq churakuyniyuqmi, hinaspataq kinsa kaq angelpa willakuynin hina, hunt’asqam karqan, chaymantaq pacha tukukunankama kunan pacha chiqaq nisqa kananpaqraqmi

qhiparinqa.” Review and Herald, August 19, 1890.

Qhipa kimsa iglesiakunaqa Millerita kuyuymanta hawapi kaqkunata Sardis hina rikuchinku, chay kuyuy ukhupita kaqkunataq Philadelphia utaq Laodicea hina rikuchinku. Chay kimsa iglesiakunaqa Apocalipsis libroq kimsa ñiqin kapitulumpi reqsichisqa kachkan, ñawpaq tawa iglesiakunataq iskay ñiqin kapitulumpi kachkan. Chayrayku, Panikuna White Apocalipsis libroq kimsa ñiqin kapituluq historiata rimarqa chayqa, Joseph Bates ñaqa chayraq reqsichisqa kikin iglesiakunallatata reqsichisqanmi.

“¡Ay, ima sumaq willakuy! Hayk’akunaqmi kay manchaylla kasqapi kashanku. Llapan ministrakunata ancha mañakuyta rurani, Apocalipsis qillqaq kimsay ñiqin kapitulonta allinta yachachun, chaypiqa qhipa p’unchaykunapi imaynachus imakuna kashan chaymi rikuchisqa kashan. Kay kapitulupi sapa versiculota allinta yachaychik, kay simikunawanqa Jesusqa qankunamanmi rimashan.” Manuscript Releases, volumen 18, 193.

Kimsa kunan p’unchaw iglesiakuna, Millerita historiapi kaqkuna, Adventismop tukukuyninpi yapamanta rikurimun. José Batesqa Millerita pacha imayna purisqanta reqsispa, Sardista Babiloniapa ususinkunamanmi suticharqan, paykunataq iskay kaq angelpa willakuyninpa uyariqninkuna karqanku. Payqa parlasharqan chhika huch’uy qatuwan, 1844 wata Octubre 22 p’unchawpi Cristota Qollanan Qollana Cheqaman qatirqankuwan, chaymantaq qullana cheqamanta llusqinata mana munasqankuwan chawpipi kaq sasachakuymanta. Payqa munarqan Laodicea runakunata chaskisqanku tutaymanta orqoyta, hinaspa Laodicea ñawsa kayninkumantapas huk rakinqa karqan William Miller Laodicea kuyuypi umalliq kayman churakusqanrayku. Kayllataq Philadelphia-man willakuypi reqsisqa sasachakuy kikinmi.

Qhawariy, Satanaspa sinagoga-manta kanku, nispanku judíokuna kasqankuta, ichaqa mana judíokuna-chu kanku, aswanqa llullakunku; qhawariy, paykunata ruwasqa hamuspa chakiykikuna ñawpaqpi qonqorikuyta, hinaspa yachayta qan-ta munasqayta. Apocalipsis 3:9.

Huk religión nisqapi llakiyqa sapa kuti iskay kastata yupaychaqkunata ruran, Hatun Qhiparakuypi hina. Protestantismopa llikllanqa chayraqmi Sardismanta qichusqa karqa, paykuna Romaman kutirispá hinallataq oficialtaq Romaq ususin tukuspanku. Chay llikllataq chaymantaqa Millerite Adventismom karqa hap’isqa, ichaqa mana unaymanta qatiquimi huk prueba iskay kastata paqarichirqan, ñuqallan rebaño nisqaman sutichakuqkunata. Cheqaq rebaño, hinaspa llulla rebaño. Batesqa chay ñuqallan rebañota rikuchirqan, Cristo-ta qatiquita Ancha Santísimo Lugarman yaykuqta. Paypa maqanakusqanqa Laodiceanokunawan karqa, paykunaqa ñuqallan rebaño kasqankuta sutichakuq. Philadelphia llaqtayoq hina, Batespa maqanakusqanqa Satanaspa sinagoganwan karqa, huk huñu, Diospa llaqtan kasqankuta sutichakuq, ichaqa llullakuspa mana judíokuna karqachu.

Kay yachasqa willakuy tukukuyninpi, Adventismopa tukukuyninpi, huk akllasqa pactopi llaqta kanqa, paykunaqa 1989 watapi tiempo del fin nisqapi saqisqa karqanku, imaynachus judío kamachiqkunapas Cristo paqariyninpi saqisqa karqanku, chayqa chay profetiko historiapi tiempo del fin nisqata rikuchin. Cristo pa historianninqa Jerusalénman atipaynin yaykuymán chayamuptin, Milleritakuna pacha Chawpi Tuta Qapariy historiapas tipificasqa karqan. Inspiración nisqaqa kutin

kutinta chakata waymark nisqata 1844 watapi Hatun Lllakinakuywan tupachin. Judasqa Cristo pa historiapi Laodicea runakunata rikuchin, apostolkunaqa Filadelfia runakuna karqanku. Chakata qhipanpi kimsa wata chawpiwan, Filadelfia runakuna, Bateswan rikuchisqa, urmasqa iglesiamanta Laodicea runakunata waqyayta munarqanku; chay urmasqa iglesiaqa discipulo Judas Iscariotwan rikuchisqa karqan.

1989 watapi ñawpaq akllasqa pactopi llaqtaqa kichasqa k'anchayta mana chaskirqachu, hinaspataq wasaman saqisqa karqanku. Ñawpaq llakikuy, 18 de julio de 2020 chayamuchkaptin, ñawpaqtaqa kikin kuyuyllamanta hina rikurisqakunapa ukhupi pruebaykuq ruwayqa qallarikurqan. Ichaqa huk klaseqa Laodiceo nisqa, huktaq Filadelfio nisqa. Imayna Judasqa cruz manaraq chayamushaqtin Sanedrínwan kimsa kutita pactaspa Cristota entregananpaq rimarqan, chay hinallataq 11 de septiembre de 2001 qhepaman kaq historiapi Laodiceokunaqa arrepentekunankupa kimsa oportunidadkunata pantarqankuñam. Utqaylla chayamunan domingo leypiqa, imaynachus Judasqa sach'api warkusqa kasqanpi sut'ita rikuchikurqan, chay hinallataq sut'ita rikuchikunqa Laodiceokunaqa Filadelfiokunamanta sapa kasqanku. Cosecha pachapin cizañakunaqa trigomanta t'aqasqa kanku. Chay cosecha pachamanqa ancha utqayllam qayllaykuchkanchik.

Kay cheqaqkunataqa reqsisunchiklla, chayta entiendenanchikpaq munaspaqa, “cheqa” tarinapaq hinaspa takyachinapaq sapallan biblia-nisqa metodologíam “historicism” kasqanta yachaspa. Cheqap metodologíam mana preterismochu, mana futurismochu, mana dispensacionalismochu, mana woke-ismochu, mana gramatical otaq histórico yachay-sapa kaychu, nitaq achka satanás-paq llullachiykunapaq ima rikch'ayninkunapaschu. Kanchis chunka wata pachakmanta huk filósofo Jean-Jacques Rousseau sutiuyqman sapaqchasqa, achka imayna nispa kutichisqa huk rimayqa kanmi; ichaqa yuyaypa sunqunqa kaymi: “Pantayqa achka sapinkunayuqmi, ichaqa cheqaqa hukllam sapin.” “Cheqa”qa Alpha y Omega, paymi ch'aki allpamanta lloqsiq sapihina.

Chhaynaqa Bibliapiwanpas, paypa munakuyninpa qhapaq kayninkunapa quri waqaychana wasin hina. Chay cheqaq-kayninkunapa k'anchaynin, hanaq pachakama altokunata hina, wiñay pacha tukuyta muyurichiq, mana reqsisqa hinan qhipakun. Runakunapa hatun ashkha kayninpap, Cristoq kikinmi “chakisqa allpamanta llusqsimuq saphi” hina, paypitaq “manan sumaq kayta rikunku payta munanankupa” nisqata. Isaías 53:2. Jesús runakuna chawpipi kashaqtin, Diospa runa kaypi rikuchikuynin, qillqakuna y fariseokuna payta nirqanku: “Qamqa Samaritano kanki, supayniyoqtaq kanki.” Juan 8:48. Aun discípolonkunapas sonqonkupa kikiillanpaq munakuyninwan chhuyayasqa hina kaspas, Yayq munakuyninta paykunaman rikuchinampaq hamuqta unayllaraqmi entienderqanku. Chayraykun Jesús runakuna chawpipi sapallan purirqan. Hanaq pachallapim hunt'asqata entiendisqa karqan. Pensamientos del Monte de Bendición, 25.

Kunan p'unchaykunapi rakichisqanchik cheqaqkunapa reqsichisqa kanan tiyan kay qhawaypi: cheqaqpa wiñayninqa historiapi tukuy pachakunapi pasapaspa, sapa kuti astawan wiñarispas purin; aswan hatunmi, cheqaqta entiendesqanchikqa Alpha y Omega nisqapa qhawayninpi churana kanan tiyan, chaymantaqa Jesús huk imapa tukukuyinta huk imapa qallariyninwan sut'inchasqan qhawaypi.

Tawa iglesiamqa Thyatira sutiyaqmi, hinallataqmi Bibliaq qhelqasqan profecíapi pisqay kaq qhapaq suyu hina papakunaq kamachisqan pacha representaq; chaymi iglesiaq ch'inneq purunpi kaptinqa prisionpi kasqan pacha. Espíritu Israelpa espiritual Babilonia rayku waranqa iskay pachak soqta chunka watakunapaq prisionpi kasqanqa, literal Israelpa literal Babiloniapi qanchis chunka watakunapaq prisionpi kasqanwanmi unanchasqa karqan.

“Kunan p'unchaypi Diospa iglesian qispisqa kachkan chinkasqa ayllupa qespichikuyninpaq Diospa hatun yuyayninta ñawpaqman apaykuspa hunt'ananpaq. Achka pachak watakunapi Diospa llaqtantin runakuna libertankupi hark'asqa ñak'arirqanku. Evangelio ch'uuya kayninpi willakuyqa mich'asqa karqan, hinaspataq runakunapa kamachikuyninkunata mana kasukuqkunamanqa aswan sinchi muchuyninkuna churakurqan. Chayrayku Señorpa hatun moral viñanqa casi lllapanpi mana llamk'asqa qhepakurqan. Runakunaqa Diospa siminpa k'anchayninmanta qechusqa karqanku. Pantaypa, supersticionpa tutayayniqa chiqap religión yachayninta chinkachinantaña manchachirqan. Kay allpapi Diospa iglesianqa, mana samayniyuq qatiykachay unay pacha tukuy kaypi, Babiloniapi apasqa kaj Israelpa wawakunaman hina cheqaqtapuni preso kaypi karqan, mayqen exilio pacha ukhupi hinasqa.” Profetas y Reyes, 714.

Babilonia llaqtapi qhispichisqa kawsaymanta qanchis chunka watakunaqa Tiatira iglesiata rikuchin. Tiatira iglesiaqa ima raykuchus ruwasqa karqan chaypa rurayninmi, chay raykuqa Pérgamo nisqawan rikuchisqa kachkan. Pérgamoqa emperador Constantino nisqawan unanchasqa kachkan, paymi idolatriatawan Cristianismota huñurqan. Paypa idolatrianta unanchanqa intita yupaychaymi karqan. Biblia nisqanman hina, ñawpaq Israelpa qanchis chunka wata Tiatirapa qhispichisqa kawsayninman apasqa kayninpa raykunqa karqan reyninkunaqa muyuriqninpi kaq idolatría ruwaq nacionkunawan tupanakuykunata, alliankakunata ima ruraraqanku, Diospa Siminpa chiqanta sayarispalla. Diosqa kutin kutin Israelta willarqan ama heathen nacionkunawan chaqruykuchun nispa. Chunka Kamachikuykuna, kikillan ñawpaq Israelpa waqaychasqa kananpaq karqan chayqa, chiqapta ídolkunata yupaychayta hark'an. Horeb urqu mach'aypi Señor Moisésqa qayllanta pasaspa, kikin kasqanta rikuchispan, iskay kuti kay willakusqayku qhawachisqan kikin amarakuyta churarqan.

Hinaspanmi nirqan: Qhawariy, ñoqaqa rimayniyta rurasqa qanwan; llapa runaykikuna ñawpaqenpi admirakuypaq ruwaykunata rurasqa, kay pachapi mana hayk'aqpas rurasqa, nitaq mayqin llaqtapipas; qan kasqayki chawpipi llapa runakunaqa Señorpa ruwayninta rikunqaku; imaraykuchus manchaypaqmi qanwan rurasqay. Kunan p'unchawpi kamachisqayta waqaychay; qhawariy, ñawpaqniykimanta qarqosaq amorreo runata, cananeo runata, hitita runata, ferezeo runata, heveo runata, jebuseo runatapas. Kikiykita allinta qhawakuy, ama mayman risqayki hallp'api tiyaqkunawan rimay ruranaykipaq, ichaqa chayqa chawpiyki toqllaman tukunanpaq. Aswanpas altar-ninkuta thuñichinkichik, wak'a-ninkuta pakinkichik, mallki-wak'a sach'a-ninkutapas kuchunkichik. Ama huk diosman yupaychanaykichu; Señorqa, sutin Celoso kasqanrayku, celoso Diosmi. Ama hallp'api tiyaqkunawan rimay ruranaykipaq, mana chay diosninkuq qhepanman warmi-qhari hina purinqakuchu, diosninkuman sacrificiota haywanqakuchu, hukninta waqyasuytiykipas qanta, haywasqanmanta mikhunkiman. Chaymanta ususin-kunatapas churiykikunapaq apakunkiman;

usulin-kunaqa diosninkuq qhepanman warmi-qhari hina purispa, churiykikunatapas diosninkuq qhepanman warmi-qhari hina purichinqaku. Éxodo 34:10–16.

Kay pasaje llaqtapi Diosqa iskay kuti willakurqan ñawpaq Israelman, chaymantapas Bibliaq huknin rikuchikuyninkuna achka kanku, maypipas ñawpaq Israelman kamachisqa kasqanta willanku: mana imatapas rimaykuyta ruwankuchu muyuriqninpi kachka ñak'aq dioskunata yupaychaq nacionkunawan. Chay kompromisokuna qallarikurqan ñawpaq Israelpa Diosta, hinallataq Paypa teocracianta mana chaskisqanwan. Reyta munasqankurayku, Diosqa saqirqan reyta hap'iyta, chay p'unchawmantaña llapa reykunamanta aswan hatun partin, astawanpas chiqaptaqa norte law chunka ayllukunapa sapa reypas, chay kamachiyta mana kasukurqachu. Chay kamachikuy paqarichisqan yachay, mayqan yachaymi munarqan Israelqa t'aqasqa, sapallan kasqanta muyuriqninpi kachka ñak'aq dioskunata yupaychaq nacionkunamanta, chay yachayqa ñak'arichisqa karqan; hinallataq rikuchisqa karqan chay kompromisowan, mayqantachus qhepamanta Constantino unancha tukunan karqan. Pergamo hinallataq Constantinoqa rikuchinku Israelpa reykunapa hatarikuyninta, paykuna Diospa iglesianman ñak'aq dioskuna yupaychayta yaykuchirqanku. Rey Saulwan qallarichisqa urmayqa rikch'akusqan karqan cristianokunapa iglesiapa urmayninman, mayqan urmaymi pusrqan espiritu Babilonpi prisionman. Rey Saulmanta qallarispa Babilonpi prisionkama chayasqa sagrado historiataqa Pergamopa iglesian unancharin. Chay qanchis chunka watapa prision qhepantataq Thyatirapa iglesian karqan.

Éfesoqa, Aypasqa Hallp'ata atipaypaq llusiq iglesiata rikuchin. Éfesoqa Moiséspa pachasninmanta, hinaspa Israelpa Egiptupa wata-suyunchasqa kachkayninmanta qispichisqa kasqanmanta rikuchin.

“Bibliaqa kay qhepa wiñaypaq miraypaqmi quri kaqninkunata tantarqan, huñurqanpas hukllapi watarqan. Tukuy hatun ruwaykuna, hinallataq ñawpaq Testamentopi aswan chanin, manchay-uyarina rurakuykunaqa karqanku, kunanpas kay qhipa punchawkunapi iglesiapi kutimuspalla kachkanku.” Selected Messages, libro 3, 338, 339.

Egiptomanta qespichisqa willakuyqa qhepa p'unchaykunapim yapamanta ruwakusqa. Chayraykunmi Milleritakunapa willakuyninpi yapamanta ruwakusqa. Chaymi Hermana Whiteqa sapa kuti chay willakuyta rimarin Milleritakunapa willakuyninta willaykuspa. Payqa 1844 watapi Hatun Llakikuyninta tantiyachin Hebreokunapa llakikuyninwan, Puka Qochapa ñawpaqenpi sayaspa, qhepanmanta Faraonpa soldadonkuna qayllaykamushaqtinku. Hinallataqmi Egiptomanta qespichisqa willakuyta Cristopa tiemponwan tantiyachin; chayrayku discipulokunapa chakata patapi llakikuyninqa rikuchisqa karqa Puka Qochapi llakikuyninwan, chaymi hinallataq 1844 watapi Hatun Llakikuynintapas rikuchirqan. Chakata patapi llakikuyqa Éfeso iglesiapa qallariyninta rikuchirqan. Moisespa tiempom, ñawpaq Israelpa qallariyninpi, Éfeso iglesiawan rikuchisqa, chaymi hinallataq Cristopa tiemponpi musuq Israelpa qallariynintapas rikuchirqan. Iskay willakuykunaqa Éfeso iglesiawanmi rikuchisqa kanku. Kaypi reqsichisqanchik cheqaqkunaqa watakunapa unaymanta Future for America nisqawan achka kuti llaqtapa ñawpaqenpi willasqaña kashan; chayraykun ñoqaqa huk qhawariyllatam qusani.

Cristopa historiampiq tarisunchik musuq rimaykuy runakunapa qallariyninta, ñawpaq rimaykuy akllasqa runakuna saqisqa kashaqtinku, kay musuq rimaykuy runakuna hatarichisqa kashan. Cristopa historianninqa ñawpaq Israelpa tukukuyninmi, hinaspataq ñawpaq Israelpa qallariyninpi Egiptomanta qispichisqa kay historiapiqa huk ñawpaqta akllasqa rimaykuy runakuna karqanku, paykunata saqispa musuq rimaykuy runakunarayku.

Cristopa historiapi, ñawpaq akllasqa llaqtaqa tukukuyninman chayarqan wata 70-pi Jerusalén llaqtapa thuñichisqanwan. Qallariyninpi, Moisésqa pachasninpi, ñawpaq akllasqa llaqtaqa chunlla pampapi wañurqan tawa chunka watakuna ukhupi, hinaspa Josuéwan Calebwanmi musuq akllasqa llaqtapa rantinchasqan karqanku, mayqinchus chayasqa karqanku willakuyta Apusqa Allpaman apanankupa, imaynatachus Éfeso iglesiapa pacha tiempopi apostolkunaqa evangeliota kay pachaman aparqanku chayhinata.

Ñawpaq Israel ñawpa pachaqa qallariyninpas tukukuyninpas, hinallataq kunan pacha Israelpa qallariyninpas, llapankunam huk ñawpaq akllasqa llaqtamanta huk musuq akllasqa llaqtaman tikrayta reqsichinku. Iskay utaq kimsa testigokunaq qhawayninwanmi imapas sayarichisqa kan; chay kimsa siqi testigokunam sapaqninpi reqsichinku ñawpaq akllasqa llaqtapa divorcianta, chay testigokunataq Alpha y Omegaq sellonta apanku, paymi qallariymanta tukukuynin reqsichiq. Kanqam huk ñawpaq akllasqa llaqtam, mayqanta Dios pasaykuspa saqerinqa, pachak tawa chunka tawa waranqawan pactota ruraspan. Diosqa mana pantaychaqchu; payqa hayk'aqpas mana tikranchu, siminpas hayk'aqpas mana pampachakunchu.

Egiptomanta qispichikuy, hinallataq Josué nisqawan Diospa rurashqan atipaykuna, Éfeso iglesiata rikuchinku; ichaqa Éfesoqa ñawpaq munakusqanta chinkachinanpaqmi kamasqa karqa. Josué samanaqman churakusqan qhipaman huk musuq miraymi hatarirqa, chaymi Esmirna nisqawan rikuchisqa pacha karqa. Josuépa admirakuy atina llamkaynin, Suyasqa Hallp'ata pichayqa, manam hayk'aqpas hunt'asqa tukuqchu karqa, llaqta runakunaqa kikinkumanta kosisqa kaspanku Josuéman qusqa llamk'ayta saqirparqanku. Ñawpaq munakusqankuta chinkachirqanku. Chay pachaqa Israelqa Diosta qichurikuspa Samuelqa rey Saúlta hawirqanankama purirqa; chayhinataq Pergamo iglesiapa yaykuyta qallachirqan.

“Willakuyqa Smirnaman hamurqan, hinaspataq Asia Uchuy llaqtapi kaq iglesiaman, chay hinallataq cristiano iglesiata tukuy hinantinman, iskay ñiqin kaq kimsa ñiqin kaq pachak watakunapi. Chayqa huk pacha karqan mayqinpim paganismoqa kay pachapi aswan kamachikuq kayninta qhipa kutikama sayachispa kasharqan. Cristianismuqa musphay utqayllawan mast'arikusqa karqan, tukuy pachapi reqsisqa kanan kama. Wakinkunaqa Cristopa iñiynta chaskirqanku sonqonku tikrasqa kasqanrayku; wakinkunataq, allin yuyaywan atipay atisqa rimaykunapa kallpanrayku; huk wakinkunataq, paganismopa causan pisiypaq tukusqanta rikuspanku, yuyaychakuyta qatirqanku chay atipayta prometi q ladoman. Kay imaymana kawsaykunaqa iglesiapa espiritu kayninta pisi yachachirqan. Profecíapa Espíritu, apostolkunapa iglesiata reqsichiq, pisiy-pisiyta chinkarqan. Kayqa huk donmi, maymanpas churakusqan iglesiataqa iñiypa hukllachasqanman pusaykuq. Manana cheqaq profetakuna kaptinqa, llulla yachachikuykuna utqayllata mast'arikurqanku; griegokunapa filosofía-nkuqa Qelqakunata pantasqa sut'inchayman pusarqan, hinallataq ñawpaq fariseokunapa kikinkuta

justoq rikukuynin, Cristospa achka kuti huchachasqa, yapamanta iglesiapa chawpinpi rikurirqa. Constantinospa reynonman ñawpaq kaq iskay pachak watakunapi churakusqa karqa chay mana allinkunapa cimienton, chaykunam hunt'asqa wiñarirqa qhepan kaq iskay pachak watakunapi. Kay pachakuna ukhupiq, martiriokuna kayqa Roma Imperiopa achka cheqnenkunapi munasqa tukurqa. Mayna mana suyay atina hina rikuriptinpas, chayqa ichaqa cheqaqmi. Chayqa cristianokunawan paganokunawan kaq tinkuyninkumanta paqarisqa karqa."

"Roma llaqtap pacha ukhupi llaqa nacionkunap religionninkuqa yupaychasqa karqa, ichaqa cristianokunaqa mana huk nacionchu karqanku, aswanqa huk cheqnisqa ayllumanta huk sectallam karqanku. Chayrayku, llaqa runa kastakunap religionninta mana allinpaq willakuspa sapa kuti qipakusqankurayku, pakasqa tantanakuykunata ruwasqankurayku, hinaspa aswan qayllapi ayllunkumanta hinaspa aswan sunqu-masinkumanta kausayniyuq ruwanakuykunamanta llapanmanta t'aqakusqankurayku, pagano autoridadkunapa ñawpaqenpi sospechasqa, achka kuti qatiykachasqa ima rikurisqa karqanku. Achka kutipi kikinankum chay qatiykachayta hap'irqanku, apuqkunap yuyayninpi mana ima chiqnikuy sunqu kasqaptinpas. Kay sunquta rikuchinapaq, historiaqa Cyprianopa wañuchisqa kayninmanta sut'inchaykunata qun, payqa Cartagopi obispo karqa. Sentenciaanta ñawirisqankupacha, uyarikuq cristianokunap achka runa tantiyasqanmantam huk hatun qapariy paqarirqa; paykuna nirqanku: 'Paywan kusa wañusaqku.'"

"Achka cristianokunam nisqankuna wañuyta chaskisqanku espirituwan, hinaspa gobiernopa cheqnikuyninta mana necesitashaqta kallpachisqankupas, ichapas ancha imawanpas tupasqa karqa 303 d. C. watapi ñak'ariy kamachikuy nisqapa llusqiyinwan, emperador Dioclecianopa, yanapaqnintin Galeriuswan ima. Chay kamachikuyqa llaqa hinantinpi mast'arikuq karqa, hinaspa chunka watakuna aswan kallpawan utaq pisilla kallpawan hunt'achisqa karqa." Steven Haskell, *The Story of the Seer of Patmos*, 50. 51.

Smyrnaqa Señorpa mana piñakuyta chaskiq ishkay iglesiakunamanta huknin kaptinpas, historiapi qhawachin chay pacha tiempopi wañuchisqa mártir runakunaqa wakinninkunaqa runapa, manataq Diosmanta hamuq munayninkunapi sayasqankuta. Jueces nisqa libruqa Josuépa wañuytinta reqsichispa qallarin, hinaspataq chay librupi iskay kuti kutichisqa huk versículo kan, chaymi juezkunapa historiata sut'ichan. Chay versículo iskay ñiqin kuti willakusqanqa librupa qhipa versículonpin kachkan. Librupa ñawpaq versículonmi Josuépa tukukuyninta señalaspa qhawachin, hinaspataq qhipa versículoqa historiata tukuyllanta huñuspa willan.

Josué wañusqa qhepataqa, pasaqmi karqa, Israelpa churinkunaqa Señor-ta tapukuspa nirqanku: "¿Pitaq ñawpaqtaq noqaykupaq Canaán llaqtayuqkunaman wicharinqa, paykunawan maqanakunapaq?"... Chay p'unchaykunapiqa manam rey kanchu karqa Israelpi, ichaqa sapa runam imatachus kikinpa ñawinkunapi allin kasqanta ruwarqa... Chay p'unchaykunapiqa manam rey kanchu karqa Israelpi: sapa runam imatachus kikinpa ñawinkunapi allin kasqanta ruwarqa. Jueces 1:1; 17:16; 21:25.

Hinallataq Smirnaqa willakuypiq qallariymanta tukukuyninkama "kikin" nisqa yuyaymi hatun tema karqa. Mana reyniyuq kaspankum, imatapas ruwanankupaq akllakusqankuta

ruwanankupaqmi kamarikurqanku. Pusaqpaq mana kasqanmi Haskellpa nisqanman hina Smirnaq willakuypi reqsichisqa karqa, mana llamk'aq Profecía Espíritu kasqanwan. Iskay willakuykunapim pusaqpaq mana kasqan kicharirqan punkuta, runapa kikin munayninman hina ruwanakuna ruwasqa kananpaq. Éfesoqa Egiptomanta qespichisqa kayta reqsichin. Jueces sutiyuq qillqapi qillqasqa willakuyqa Smirna iglesiata reqsichin. Rey Saúlman Babiloniapi apasqa kaykamaqa Pérgamo iglesiata reqsichin, Babiloniapi apasqa kaytaq Tiatira iglesiata reqsichin.

Ñawpaq yachachikunapa reqsisqan rikch'akuyninwan hukllachasqa kasqanman hina, iglesiakunapi, sellokunapi, waqra trompetakunapipas tawa chaymanta kimsa rakiy kan; ñawpa Israelpa historiapi ñawpaq tawa iglesiaqa Egiptopi prisionwan qallarín, Babiloniapi prisionwan tukuyninman chayan, imaraykuchus Alpha hinallataq Omegaqa sapa kuti qallariyta tukuyninwan reqsichin. Kunan pacha Israelpa historiapi ñawpaq tawa iglesiaqa judíokunapa Romapa kamachikuyninman uraychasqa kayninwan qallarín, chay tawa iglesiaq tukukuyintaq espíritu judíokunapa espíritu Roma-man uraychasqa kayninwanmi tukukun, waranqa iskay pachak soqta chunka watakunapaq.

Tiatirata qhipataqa Sardis karqa, maymi qallarikurqa Tiatirawan rikch'achisqa Babilonia watasqa kasqankumanta llusqisqanku p'unchawkunapi. Sardisqa iglesia kasqa, mayqinchus sutiyuq karqa kawsashasqanmanta, ichaqa manam kawsarqachu. Kawsayniyuq kasqankumanta rimayninpa llullakuynin karqa. Aswanpis, qanchis iglesiakunamantaqa Sardis nisqa simi sapallanmi mana ima sut'inchayninwanqa tarikunchu. Sardismanqa sut'inchaykuna churakusqaña kanku historiapa chay contexto-ninmanta hinallataq versículokunamanta, ichaqa sutimantaqa manam etimológico sut'inchayqa kanchu. Sutiyuqmi, ichaqa manam kanchu.

“Ichaqa iskay kaq temploqa manam ñawpaqninman hina hatun sumaq kaypiqa kaqchu; nitaqmi chay ñawpaq temploman hina Diospa kayninmanta rikuy atisqa señal-kunakuwan sapaqchasqachu karqa. Manam ima atiyiniyuq mana runapa kallpanmanta kaq ruwasqapas rikuchirqachu paypa sapaqchasqa kachkananta qillqananpaq. Manam ima k'anchay phuyu rikurqachu musuq sayarichisqa santuario hunt'asqanta. Manam hanaq pachamanta nina uraykamurqachu altarninpi sacrificiota ruphachinanpaq. Shekinahqa manaña querubinkunapa chawpinpi, aswan santu lugarninpi, tiyarqanchu; arcapiwan, kuyapayakuq tiyana, hinallataq testimoniopa qillqasqa tablaskunapas manam chaypi tarikurqachu. Manam hanaq pachamanta ima rimaypas uyarikurqachu tapukuq sacerdoteman Jehovápa munayninta yachachinanpaq.” The Great Controversy, 24.

Babilonia llaqtapi preso kasqankumanta qhipamanqa Jerusalénta hinaspa templota yapamanta hatarichirqanku. Chaymantaqa sutiyuq yapam karqanku, Diosqa prometisqanrayku Sutin Jerusalénpi churayta. Ichaqa Sutinqa Karakterninta rikuchin, paypa kikin kaq Presencianta mana kapusqanmi reqsichirqa: kawsayta rikuchiqa sutiyuq kasqankuta, ichaqa cheqaqpim manaña kasharqanku chay kawsayta paqarichiqa Presenciayuq. Cheqaqtapuni paykunaqa kapurqanku profesionnillatawan llullakuynillatawan.

Sardispi qhipa qapariyninmi hatun, manchakuy p'unchaw Señorpa manaraq chayamuchkaptin hamunan Elíasmanta nisqa karqa. Ñawpaq Israelpaq, Jerusalén llaqtapa thuñichisqa kayninmi Señorpa hatun, manchay p'unchawnin karqa. Chayraykun Sister Whiteqa 70 d.C. watapi

Jerusalénpa thuñichisqa kayninta rimarin, Señorpa hatun, manchay p'unchawninpa rikch'aynin hina, qanchis qhipa plagas nisqakunapi rikuchisqa kasqanta. Filadelfia iglesiaqallariyninga Juan Bautistapa chunlla pampapi waqyaspa qapariyninwanmi qallarikun; chaymi William Millerpa qapariyninta rikch'achin. Juan Bautistapa, William Millerpa qapariyninkunapas Laodiceapa willakuyninta willarqanku huk llaqtaman, llapa imapas allin kasqanta yuyasqankuman, chayqa llapa imapas pantasqa kaptin. Iskayninpas, Juan Bautistapas William Millerpas, sach'apa saphinman hach'ata churaykurqanku. Sardisman willakuypi nisqa karqa: “Sardisllapipas wakin sutikuna kanku, paykunaqa p'achankuta mana qhellichirqankuchu; paykunaqa yuraq p'achawanmi ñoqawan purinqaku: imaraykuchus paykunaqa chaypaq hinalla kanku.” Juan Bautistapas William Millerpas chaykunatan rikuchinku, Sardiswan rikuchisqa pacha tiempomanta llusqispa, Cristowan puriypaq hinalla kasqankuta.

“Waranqakuna pusasqa karqanku William Millerpa willakusqan chiqaq kayta jap'iyta, hinaspataq Diospa kamachinkuna hatarichisqa karqanku Elíasqa espiritudunwan atiyinwan kay willakuyta willanaykupaq. Imaynan Juan, Jesuspa ñawpaq puriqnin, chay hina, kay llakiy willakuyta willaqkunaqa obligasqa kasqankuta musyarqanku sach'apa sapinman hach'ata churayta, runakunataq waqyayta arrepentimientoman hina allin rurayninkupa rurayninkunata apamunankupaq. Paykunapa testimoniunkuqa iglesiakunata rikch'achinampaq, sinch'ita takiykunampaq, hinaspataq cheqaq kasqankuta qhawachinampaq kamasqa karqan. Hinaspataq hamuq phiñakuyman ayqekunankupaq chay llakiy willakuy waqyasqa kaptin, askha iglesiakunawan huñusqa kaqkuna hampiq willakuyta chaskirqanku; paykunaqa qhawarqanku qipanman kutirisqankuta, hinaspataq arrepentimientomanta hayk'aq waqayninkuwan, ukhu almanankupi sinchi nanaywan, Diospa ñawpaqenpi p'ampachakuspa uraykuchikurqanku. Hinaspataq Diospa Espiritun paykunapi samariptin, yanaparqanku qayllata waqyayta: ‘Diosta manchakuychik, Payman yupaychayta qoychik; imaraykuchus Paypa juzgayninpa horan chayamunña.’ ” Early Writings, 233.

Apocalipsispi qanchis iglesiakuna rikuchinku apostolkunaq historianta Cristoq Iskay Kutimuykama, hinallataq chay qanchis iglesiakunaqa rikuchinku ñawpa Israelpa historianta profeta Moisesmanta Cristoq ñawpaq kutin hamuyninkama.

“Israelpa wawanakunapa ñak'ariyninkuna, hinaspa imayna kasqankuchus Cristopa ñawpaq hamuyninman manaraq chayashaqtin, chaymi Diospa llaqtanpa kasqanta rikuchin Cristopa iskay kaq hamuyninman manaraq chayashaqtin imayna experienciankupi kashaqtin.”

“Supaypa trampankankunaqa noqanchispaq churakusqanmi cheqaqtapuni, imaynan Israelpa churinkunapaq churakusqanku hina, Canaán allpaman yaykunankupaq manaraq. Noqanchisqa chay llaqtapa historianta yapamanta kutichisunchis.”

“Paykunapa historiankunam ñuqanchikpaq huk ancha llakiywan yuyachiq willakuy kanan. Mana hayk'aqpas suyananchikchu, Señorqa llaqtanpaq k'anchayniyuq kaptin, Satanásqa upallalla qhepakuspa mana imatapas ruwasqanta, chay k'anchayta chaskinankuta hark'ananpaq. Allinta qhawakusun, ama Diospa kachamusqan k'anchayta mana munaspanchikqa qochuykuchunchu, ñuqanchikta kusichiwaq ñanpi mana hamusqanrayku.... Sichus wakinkuna mana kikinkupaq chay k'anchayta rikunku hinaspa chaskinkuchu, ama

hukkunapa ñanninkupi sayaspa hark'achunchu.”

“Kay p'unchaymi hanaq pacha chaymanta kay pachatawan qamkunaq contraykipi testigokuna kananpaq waqyaykuni: kawsayta wañuytawan, saminchayta ñakaytawan ñawpaqniyki churamurqani; chayrayku kawsayta akllay, qamwan mirayniykiwanpas kawsanankupa; Señor Diosniykita munakunkiqaq, paypa siminta kasukunkiqaq, paymanpas hap'ipakunkiqaq; paymi kawsayniyki, p'unchayniykikunaq unay kawsaynin; Señorpa taytaykikunaman, Abrahamman, Isaacman, Jacobmanpas jurarusqan hallp'api tiyanaykipaq, paykunaman qosqankupa.”

Kay taki mana ñawpa pachaspa pasasqankunamanta historiatachu karqan, aswanpas proféticomí karqan. Diospa llaqtanwan ñawpa pachaspi admirakuypaq rurayninkunata willaspapas, hamuq pacha hatun rurasqakunatapas ñawpaqman qhawachirqan, iñiqkunaq qhipa atipayninta, Cristo iskay kaq kutipi atiywanpas qhapaq k'anchayninwanpas hamuqtin.

Apóstol Pabloqa sut'ita ninmi Israel runakuna puriyininkupi ima pasasqankuta qillqasqa kasqanta kay pachapa kay pacha tiempopi kawsakukkunapa allinpaq, paykunapaqmi kay pachapa tukukuyninkuna chayamusqa. Mana yuyanchikchu ñuqanchikpa peligrokunata Hebreo runakunapaq kaqkunamanta aswan pisillataq kasqanta, ichaqa aswan hatunta. Healthful Living, 280, 281.

Egiptomanta qispichisqa kayqa Éfeso iglesiapi rikuchisqa kachkan, chay historiapi Éfeso iglesiapa unanchaqninqa Josué karqan. Diospa Egiptomanta orqomusqan runakuna chunka qatiq-pruebakunapi mana allinta ruwasqankumanta qipaman, Señorqa rebeldekunamanta pactota qichurqan, hinaspataq Josuemanwan Calebman qorqan.

Paykunaman: Cheqaqtapunin kawsani, nispa Señor, imaynachus rimarirqankichik ñuqaqa rinriykunapi, chhaynallataqmi qankunaman rurasqa: Aya masiykikuna kay ch'in p'ampapi urmankaq; tukuy yupasqa kasqaykichik, llapa yupayniykichikman hina, iskay chunka watayuqmanta wichayman, ñuqapa contraypi rimarirqakuna, mana haykunqachu allpaman maymantachus jurarqani chaypi tiyachinaykipaq, Jephunnepa churin Calebta, hinallataq Nunpa churin Josueta mana yupaykuspa. Números 14:28–30.

Paní Whiteqa reqsichin Josuéwan Calebwan rikch'achisqankuta kay pachaq tukukuyninkuna hamusqanmanta hapiqkunata, paykunataq “Dioswan sacrificiorayku tratota ruwanku” nisqankuta.

“Ñoqanchikpaq yuyaychanapaqmi, kay pachakunaq tukukuyninkuna chayamushqan runakunaqpaq, kay willakuy qillqasqa karqa. ¡Hayk'a kutitaq kunan p'unchaykuna Diospa llaqtan Israelpa churinkunaq kawsayta yapamanta kawsanku! ¡Hayk'a kutitaq rimarinku, waqllirinku! ¡Hayk'a kutitaq kutiripayanku, Señor ñawpaqman purinankupaq nisqanpi! Diospa causanmi ñak'arishan Caleb hina, Josué hina runakunaq mana kaptinrayku, cheqaq sonqoyuq, mana kuyukuq confayniyuq runakunaq. Diosqa waqyanmi payman kikinkuta qusqanku, Espiritunwan hunt'asqa kananpaq, chay hina runakunata. Cristoq, hinallataq runa kaypa causanmi mañan ch'uyachasqa, kikinkuta qukuq runakunata, campamentomanta hawaman llusiq, p'enqayta apaq runakunata. Kallpallapaq kachun, sinchi sunquyuq runakuna kachun, allin ruwaykunapaq hinachasqa; hinaspataq sacrificiowan Dioswan pactota ruwachunku.” Review and Herald, May 20, 1902.

Kuti musuqmanta ruwasqa alianza, Josuéwan Calebwa alianza musuqmanta ruwasqa hina rikuchisqa kasqanman hina, huk pachak tawa chunka tawa waranqa runakunawan hatun achka runa tantanakuywan alianza kan. Chayqa musuqmanta ruwasqa kachkan ñawpaq alianza akllasqa llaqtan Diosmanta divorciasqa kasqan qhepaman, ch'in pampa-pi wañunankupaq churakusqa kasqankuman hina. Pachak tawa chunka tawa waranqa runakunawan alianzaqa hunt'asqa kachkan chay kikin historiapi maypin huk ñawpaq akllasqa llaqta rechazado kasqa.

Éfeso nin “munasqa” nisqayuqmi, hinaspa Josuépaqpas ñawpaq iglesiapaqpas ruwasqan llamk'aqninga “munasqa” karqan. Josué Diospa llaqtanta Simiqallpaman pusaspa, atispa lloqsirqan. Ñawpaq selloqa Éfeso iglesiwan kuskan purin, hinaspa atispa lloqsiq yuraq caballowanmi rikuchisqa. Kayqa Josuépaqpas apostólico iglesiapaqpas cheqaqmi karqan. Ñawpaq selloqa Éfeso iglesiwan kuskan purin, ñawpaq Israelpipas kunan p'unchawkuna Israelpipas.

Esmirna sutimun “mirra” nisqamanta hamun; chayqa wañusqakunata mallk'achinapaq llamk'achisqa huk aceite karqan. Iskay kaq selluqa puka caballuwan rikuchisqa kachkan, paymanmi qosqa karqan “hatun espada” hinaspa “atiy” “kay pachamanta samayta” apaqtin, chaymantaqa chay historiapi runakunaqa “huknin hukninta wañuchinqaku” nisqanta niy. Iskay kaq selluqa Esmirna iglesiwan paralelopi purin, hinaspataq Diospa awqankunaman qosqa kamachiyta rikuchin, chaywanqa Diospa llaqtanta atipayta hinaspa wañuchiyta saquesqa karqanku. Kayqa hunt'asqa karqan apostolkunapa iglesianta qhipaman hamuq pacha ukhupi, hinaspataq Juecespa historiapias. Iskay historiakunapias Diospa saqerqan Diospa llaqtanmanta hawa atinyuqkunata paypa llaqtanman maqanakuyta hinaspa wañuyta apamunankupaq. Apostolkunapa iglesiapiqa chay maqanakuyqa Cristopa religionninta mana chaskisqankurayku karqan; ñawpaq Efeso pacha ukhupi ichaqa chay religionqa mana atipay atisqa karqan, allin willakuyta kay pachaman apanqanrayku. Juecespa pacha ukhupi Diospa llaqtanpa awqankunapa yuyayninga ñawpaq Efeso pacha nisqapi sayasqa karqan, maypichus Diospa Egiptopi hinaspa Josuépa maquinwan atipachisqa qatiq nacionkunapi atiynta rikuchirqan. Iskay kaq selluqa Esmirna iglesiwan paralelopi purin, ñawpaq hinaspa kunan Israelpipas.

Pérgamo sutiy “sinchita llaqta pukyu” ninanmi, chaymi huk reypa castillonta rikuchin. Kimsa kaq selloqa Pérgamowan tupachisqa purin, hinaspapas chay historiata rikuchin maypichus runakunaq taripaynin allpapa reykunawan Diospa taripayninman contra rurakun. Chayrayku tupuy, icha taripay, mayqinchus “iskay” balanzawan “trigo”-ta, “cebada”-ta, “aceite”-ta, hinaspa “vino”-ta llasanankupaq rikuchisqa, rey hina runa kamachiy taripayniyoq kasqanta reqsichin, mayqinchus Diospa taripayninwan tupachispa sapa kuti pantasqa kachkan. Yuyariychik: cheqaq tupuy icha cheqaq llasayqa mana iskay balanzata munanchu. Iskay balanzakunaqa mana kikillan taripayta rikuchin.

“Cebada” nisqaqa Pascua raymipa “ñawpaq ruruchan” qowaypa unanchaqninmi; “trigo” nisqaqa Pentecostés raymipa “iskay kuyuchisqa t'antakunata” qowaypa unanchaqninmi. “Aceite” nisqaqa Espíritu Santopa unanchaqninmi, “vinu” nisqaqa yachachiy-pa unanchaqninmi. Pergamo, unay Israelpa p'unchayninkunapi, Israelpa allin yuyaymanta sapanchakusqa reykunapa pacha-kawsayninmi; paykunaqa Pascuamanta Pentecostés pachakama Diospa yupaychana nisqan sistemanman taripayta apamurqanku. Diospa siminpa cheqaqkunaqa “vinu”wan “aceite”wanmi

unanchasqa kanku. Unay Israelpipas, kunan pacha Israelpipas, Pergamo iglesiapa pacha-kawsayninga Satanásqa munayninmi ruwaspa tukuyta imatapas, Smyrnawan unanchasqa historiapi yawar ichhuywan mana atisqanta. Pergamopi Satanásqa Diospa llaqtanta, hinallataq Diospa cheqaqninta, sapanchakuywan tukuyta munarqa, mana Smyrnapi unanchasqa hina yawar ichhuywanchu. Unay Israelpa reykunapa sapanchakusqankuqa kunan pacha Israelpi Constantino-pa sapanchakusqanmanmi rikch'akun.

Tiatira ninan “llakiywan haywarisqa” nisqanta, hinaspataq Diospa sutinrayku wañuchisqa llaqtanman Dios qosqan martir kaypa espiritunta rimarin. Chay llakiywan haywarisqa sacrificioqa Cristota sinchi sasa kawsaypi sirvinapaq munayta rikuchin, imaynachus Daniel, Sadrac, Mesac, hinaspa Abed-nego qanchis chunka watayuq prisionpi kasqankupaq rikuchirqanku; hinaspataq Waldenses, Hugonotes, hukkunawan kуска, papal autoridadpa makimpi ñak'arichisqa, wichq'asqa, llullakuywan qillqasqa hinaspa wañuchisqa runakunapa sacrificiontapas rikuchin, chunka iskay pachak suqta chunka watakunapa historiankupi. Tawa kaq sellopas Tiatira iglesiwan kuskan purin, hinaspataq ñawpaq Babiloniapa ñawpaq Israel contra qatiykachayninta, hinaspa kunan Babiloniapa kunan Israel contra qatiykachaynintapas rikuchin. Iskay prisionkunapa historiankunapas qallariypi cheqaq kaymanta urmayta mañakurqan, chaytaqa Israelpa reykuna hinaspa emperador Constantino ruwarqanku. Iskayninpas Tiatirawan sut'ichasqa pacha hamunampaq ñan paskarqanku.

Sardisqa mana allinta qespichkanchu sutiuyuq kasqanmanta rimanawan tupaqtinpas, ichaqa chay rimanqa llullakuymín. Shekinahpa kachkayninga mana hayk'aqpas iskay kaq templopi rikurirqanchu. Cristopa kachkayninga mana hayk'aqpas Sardispa historiampi rikurirqanchu. Tutayay Pacha Reformaqa, cheqaqpuni, huk qatam ñawpaqman purispa iskay qatata qhepaman kutiy karqan. Chay llamk'aymi Sardispa historiampi Protestante Reforma nisqapi ruwasqa kananpaq karqan, ichaqa mana hayk'aqpas tukuchisqa karqanchu.

Filadelfia sutiyya wawqi-panakuy munaymi niy, hinaspa mana atikunchu wawqiykita munayta, mana ñawpaqta Diosta munaspaqa.

Sichus huk runa ninqa, “Diosta munakuni,” nispa, wawqinta cheqnikun chayqa, llullaqmi: imaraykuchus pipas rikusqan wawqinta mana munaspaqa, ¿imaynataq mana rikusqan Diosta munayta atinman? Kay kamachiytataq paymanta chaskirqanchik: pichus Diosta munan, wawqintapas munananmi. 1 Juan 4:20, 21.

Filadelfiaqa Diosta munakuq iglesiata rikuchin, chayraykun Filadelfiapaq mana ima huchachasqa ni qhawch'iychu kachkan.

Filadelfia llaqtapi iglesiapa angelninman qillqay: Kaykunatan nin chay Santoqa, chay Cheqaq kaq, Davidpa llavenniyoq kaq, kichariptin mana pipas wichq'ayta atinchu; wichq'ariptinpas mana pipas kichayta atinchu: Ruwasqaykikunatan reqsini: qhawariy, ñawpaqniyki huk kichasqa punkutan churani, chaytaqa mana pipas wichq'ayta atinchu; aswan pisilla kallpayki kaptinpas, simiytapas waqaycharqankin, sutiytapas mana ñeqerqankichu. Qhawariy, Satanaspas sinagoganmanta kaqkunatan, judiokuna kasqankuta nispa mana chaychu kaspas llullakuqkunata, qampa chakiykikuna ñawpaqman hamuspa k'umuykukuchinqa, hinaspa qamtan munakusqayta yachanqaku. Pacienciaypa simiyta waqaychasqaykiraykun, noqapas

waqaychasqaykin tentacionpa horanmanta, kay pachapi llaqa runakunaman hamuq, allpapi tiyaqkunata pruebayta. Qhawariy, utqayllatan hamuni: kapusqaykita sinchita hap'ipakuy, ama pipas coronaykita qechusunaykipaq. Atipaqtaqa Diosniypa temponpi huk pilarninman ruwasaq, manataqmi chaymanta llusqinqachu; paypa patanman qillqasaq Diosniypa sutinta, Diosniypa llaqtanpa sutinta, chay musuq Jerusalén llaqtapa sutinta, Diosniymanta hanaq pachamanta uraykamuchkan chaypa; hinaspa paypa patanman qillqasaq musuq sutiypapas. Apocalipsis 3:7–12.

Filadelfiaman qosqaman qorqasqa “Davidpa llavin” quyku, hinaspataq ñawpa Israelpa Filadelfiaman rikch'akuq historiapi Davidpa Churinta qusqaku, chaymi huk imakunawan kуска Alpha y Omegapa profetiku kamachiy-nisqanta rikuchin, ñawpaq kaqtaq qhipa kaqtaq. Chay llaviqa “historicismo” nisqa metodologiyata rikuchin. Ñawpa Israelpa tukuyninpi Filadelfia iglesiaman rikch'akuq pacha ukhupim biblia profeciapi Qillqaqninqa kikin llavi karqa. Milleritakunapa historiankupi Filadelfia iglesiaman rikch'akuq pacha ukhupim William Miller-man llavita qusqaku. Chay ishkay historiakunapim Cristoqa judío runakunawan rimanakurqa, paykunaqa Abrahampa churinkuna kasqankuta yuyarqaku, ichaqa mana chayna karqachu. Millerqa protestantekunawan rimanakurqa, paykunaqa espíritu nisqapi judío kasqankuta yuyarqaku, ichaqa mana karqachu.

Pipas rinriyuq kaq, uyarichun Iglesiakunaman Espíritu nisqanta. Apocalipsis 3:13.

Laodicea nisqaqaqa “runakuna taripakusqa” ninanmi, hinaspa Laodicea runakuna, Cristoq pacha tiempompi judíokunaqa, tukukuyninpi taripakusqaku 70 d.C. watapi Jerusalén llaqtapa thuñisqanpi. Protestantismo apóstataq qhepa taripakuyninqa domingo ley krisispin pasakuni, ichaqa taripakuyninkuta tarirqanku ñawpaq angelpa willakuyninta 1844 watapa pawqar killakunapi mana chaskisqankurayku, hinaspa chaymantaqa hanaq pachamanta rimarisqaku Babiloniapa ususinkuna kasqankuta. Chay urmasqa protestantekunaqa rikch'achkanku qhepa p'unchaykunapi juicio investigadorpa tukukuyninpi Adventismo Laodicense-ta.

Kunanqa, Apocalipsispi qanchis iglesiakuna imaymana hina allinpaq hamut'asqa kananpaq, profetapa unanchaqnin hina, chaymantaq profetapa hina churaykusqa kananpaq, askha imaymana ñankunataqa hatunmanta qhawarisqañam. Ichaqa, chaykunaqa hamut'asqa kaytaq churaykusqa kaytaq profeciapa kamachikuyninkunapa contexto-pi, “aswan hatun autoridadmanta ñuqanchisman qosqa kasqankuman hina,” kananmi.

Qanchis iglesiakunaman willakuyqa karqan Juan willakuykunata qillqashqan pacha kawsaypi kaq qanchis iglesiakunaman qusqan willakuykuna. Qanchis iglesiakunaman willakuykunaqa tukuy pacha historiapi llaqa iglesiakunapaq yachachiyta hinaspa amonestayta qun. Qanchis iglesiakunaman willakuykunaqa tukuy pacha historiapi sapanka cristianokunapaqpas yachachiyta hinaspa amonestayta qun. Qanchis iglesiakunaqa apostolkuna pacha manta kay pachapa tukukuyninkama cristianismopa historianta rikuchin. Qanchis iglesiakunaqa Moisés pacha manta 70 d.C. watapi Jerusalén llaqta chinkachisqa kanankama ñawpaq Israelpa historianta rikuchin. Qanchis iglesiakunaqa riksichikuyta hinaspa aplicayta atinku, ñawpaq tawa iglesiakunapa hinaspa qhipa kimsa iglesiakunapa hukniray kayninta reqsispa.

Soqta hina imaymana proféticopa aplicacionninkunamanta riqsichkashanchik, chay kichkan aplicacionkuna qanchis sellokunapipas rikuchisqa kachkan.

Kay cheqakunapi kay chiqaqkunata rimarisunchis.